Dr KAJETÁN MATOUŠEK

Řešení školské otázky podle práva přirozeného

1947

Vydala Matice Cyrilometodějská v Olomouci

Škola, základ života.

Jakou školou prošel národ ve svém mládí, takový je jeho pozdější život. Proto zájem o reformu školy nemůže a nesmí zůstati privilegiem jen omezeného počtu jistých zájemců, na př. zaměstnanců školství, nebo nějaké organisace odborové. Právě v demokratické společnosti musí si uvědomit důležitost této otázky lid v nejširších svých vrstvách.

Přede všemi jinými složkami národa jsou však rodiče k tomu povoláni, aby oni rozhodovali podle práv a povinností, sobě Bohem a přirozeností uložených, jakou školu chtějí míti pro své děti.

Matice Cyrilometodějská ve svém úsilí, aby rodiče nezůstávali pouhými a ve hře o duše jejich dětí a o budoucnost našeho národa jen přikyvujícími diváky, vydává spisek Dr Kajetána Matouška: „Řešení školské otázky podle práva přirozeného", která poskytuje ve varu zápasu o jednotnou školu s jednotnou ideovou výchovou všem zájemcům potřebná poučení. Zcela logickým postupem ukazuje nepřijatelnost diktátu takové jednotné školy pro občany věřící, zvláště pro věřící katolíky. Skutečnost čím dále tím jasněji ukazuje, že název „jednotná škola" a „jednotná ideová výchova" jsou jen krycími názvy školy a výchovy protináboženské.

Kdo miluješ své dítě, svého synka nebo svou dcerku, vezmi a čti! Kdo snažíš se vychovati je v poctivě věřící katolíky, vezmi a čti! Kdo nechceš, aby nezodpovědná instituce rvala dobré símě rodičů z dětských duší, vezmi a čti!

Čtěte i jiné spisy, jež v tomto oboru vydala Matice Cyrilometodějská! Zvláště upozorňujeme na: Encykliku papeže Pia XI. „O křesťanské výchově mládeže". Cena Kč 15·—. Aby tato důležitá slova promluvená s nejvyšších a nejpovolanějších míst se mohla dostati do každé rodiny, dáváme při objednávce 10 výtisků dalších 5 výtisků zdarma.

Dr KAJETÁN MATOUŠEK

Řešení školské otázky podle práva přirozeného

I. vydání

1947

MATICE CYRILOMETODĚJSKÁ OLOMOUC

Nr. 8261.

Imprimatur.

Nihil obstat. Censor ex officio: Dr. Joseph Holubníček.

Olomucii, die 12. Maii 1947.

Dr Stan. Zela,
Vicarius capitularis.

Úvod.

Důležitost výchovy.

Jednou z nejzávažnějších dnešních otázek, která již podle Platona[1]) je důležitější a větší obezřetnosti vyžaduje než kterákoliv jiná, je otázka, komu náleží výchova dítek. Její důležitost spočívá v tom, že výchova není nic jiného, než vytváření člověka, a tudíž je jasné, že kdo bude míti výchovu, ten bude míti i budoucího člověka. „S cesty, kterou se dá jinoch, ani když zestárne, se neuchýlí",[2]) praví již staré přísloví, které každý uznává. Proto je dnes tak velký boj o výchovu dětí, a moderní stát, vlastně v něm panující politické strany a ideologické směry, se snaží získati si výchovu dětí a tak si zajistiti i svou budoucnost. Způsob, kterým o to usiluje stát, je t. zv. školský monopol, jímž si moc státní vyhražuje právo zřizovati školy a míti výchovu mládeže v nich. Avšak toto úsilí již po desetiletí v různých státech prováděné, ačkoliv od rodičů dosud trpělivě snášené, dokud stát nevystupoval protináboženský, v posledních dobách, kdy vlády mnohých států jsou k náboženství nepřátelské neb lhostejné, stává se naprosto nepřijatelným zvláště katolíkům. Ti nemohou proti závazku vlastního svědomí takovým lidem svěřiti

[1]) Plato, Leg. 7.
[2]) Přísl. XXII. 6.

výchovu svých dětí a podle slov Lva XIII. „škola je bitevním polem, na němž se rozhodne, zda budoucí pokolení bude či nebude katolickým",[1]) se musí brániti proti školskému monopolu a usilovati o školu konfesijní, jež by jim byla tím, čím má škola býti, totiž pomocnicí rodičů ve výchově dítek a ne zhoubcem, ničícím v dětech výchovu náboženskou, kterou jim rodiče dali. V tomto úsilí je podpořiti jest úkolem dalších řádek poukazem na I. historický vývoj poměru mezi rodinou a školou, II. jaký tento poměr podle přirozeného práva má býti, a konečně III. jak moderní stát má k němu přispěti.

[1]) Monti, La libertà della scuola, Milano 1928, p. XIII.

I. Historický vývoj poměru mezi rodinou a školou.

Starověk.

Historie ukazuje, že téměř všechny národy za všech dob považovaly povinnost výchovy dítek ze zákona přirozeného za právo rodičů. Poněvadž však všichni rodiče nemohli náležitě stačiti na výchovu dětí, přibírali si v tomto nesnadném úkolu pomocníky. Chudí, jimž záleželo na získání těchto pomocníků za cenu co nejmenší, dávali své děti vzdělávati a vychovávati hromadně od učitelů ve školách, vyžadujíce však vždy, aby se dostávalo jejich dětem takové výuky a výchovy, která by odpovídala jejich názorům obzvláště mravním a náboženským.

V Číně, kde rodina byla vždy základem veškerého života individuálního i sociálního a stát jen součtem velkého počtu rodin, zachovávajícím jejich tradice a zvyky, neodvážil se stát nikdy porušiti výhradní přirozené právo rodičů na výchovu dětí. Proto ačkoliv již od tisíciletí před Kristem byly v celé říši veřejné školy, přece rodinám bylo dovoleno otvírati a říditi vždy svobodné soukromé školy, které měly k rodině vztah výpomoci a závislosti.

Také *u Peršanů a Egypťanů*, ačkoliv měli státní vojenské školy, bylo dovoleno dětem, které se nechtěly věnovati dráze vojenské neb úřední, vzdělávati se svobodně buď v rodině neb v ústavech jí pomáhajících.

Podobně *u Židů*, národa s největší národní výchovou, výchova dětí náboženská a mravní byla výhradní povinností rodičů, zvláště otce, jak přísně přikazoval zákon Mojžíšův (Deut. 4, 9). To bedlivě též zachovávali, ač často si přibírali na pomoc synagogy.

V Athénách, podle politické konstituce Solonovy, jemuž velmi záleželo na výchově a vzdělání mládeže, ale přece dětem neuložil školu povinnou ani výuku státní, bylo povinností rodičů dobře vychovávati děti. Jinak však jim ponecháno zcela volně si vyvoliti podle své chuti školu, učitele, ba i určiti si dobu výuky. Proto nebylo státní školy, kromě gymnasia, jež bylo školou vojenskou, a byla největší svoboda a konkurence škol podle ceny vyučování a schopnosti učitelů, což bylo též jednou z příčin nejvyšší kultury a vývoje věd ve starém Řecku.

Rovněž tak tomu bylo *u Římanů*. Antická římská rodina (familia) byla základem celé římské společnosti, zřízením s vlastní autoritou, řízením, zákony a tradicemi, jež byly dřívější než stát, nebyly stanoveny ani od jiné moci vnuceny. Stát byl považován toliko za souhrn rodin, a tudíž děti nepatřily státu, nýbrž rodině, která na ně měla absolutní, neporušitelné právo.[1]) Zákon XII tabulí vyhlašoval: „In liberos suprema patrum potestas esto. Venumdare, occidere liceto", nad dětmi nejvyšší moc budiž otců. Budiž jim dovoleno je prodati i zabíti. Bylo tudíž nemožno, aby takové právo rodičů se dalo spojiti s nějakým systémem výchovy a výuky uloženým od státu. Rodiče buď sami své děti vychovávali, jak je známo z příkladu Catonova a Ciceronova (a takováto výchova „in gremio et sinu matris educari" znamenala nej-

---

[1]) O. Sommer, Učebnice soukromého práva římského, Praha 1933 I. str. 157.

lepší výchovu), nebo později užívali soukromých škol nazývaných ludi, kterýmžto názvem vystihovali jejich poslání doplňovati domácí výchovu. Zejména bohatí nestačíce sami na výchovu dětí nebo nechtějíce se jí obírati, svěřovali ji chůvám a otrokům a za odměnu se nabízejícím vychovatelům (paedagogi). Hlavně po druhé válce punské, kdy veřejné i soukromé poměry římské se velmi změnily, rodinná výchova ponenáhlu, alespoň v bohatých rodinách, přestávala. Objevují se též rodinní učitelé (magistri), odlišní od vychovatelů (paedagogů), kteří vyučovali v domě svého pána. Přibírali často k vyučování i děti jiných rodin, a když počet žáků tak vzrůstal, že již nebylo možno všechny vyučovati v domě pánově, vyučovali je ve svém vlastním domě a tak svým nákladem zakládali vlastní školy (ludos). *První veřejná škola* (ludus) se připomíná již roku 449 př. Kr., ale teprve po roce 240 př. Kr. vzrostl počet takových škol, když je začali zakládati propuštění otroci (libertini), hledající si vyučováním mládeže výživu, jak známo z příkladu Livia Andronica. Tato novota vyhovovala zejména občanům méně zámožným, kteří neměli na vydržování vlastních učitelů. Svěřovali jim na vzdělání děti za malý měsíční poplatek (stipendium) a za dary poskytované jim obyčejně o slavnostech Minerviných neb Saturnáliích.[1]) Tyto školy byly však stále vůči rodině v poměru závislosti a výpomoci. To dosvědčuje Cicero ve své knize De re publica, 1. IV. c. 3. Tento poměr škol k rodině se mnoho nezměnil ani za císařství. Je sice pravda, že císařové od Vespasiána podporovali školy penězi a svou přízní a nové veřejné školy zakládali, ale to pouze školy vyšší, které byly ostatně velmi řídké. Rodičům však stále zůstávalo prvotní právo na výchovu dětí, takže dále

[1]) V. Kubelka, Římské realie, s. 126–8.

platilo přísloví „suus cuique parens pro magistro" (každému jeho rodič učitelem) a také trval starý poměr rodiny ke školám, alespoň nižším. Teprve *Julián Odpadlík*, chtěje obnoviti pohanské náboženství školami, zákonem 17. června 362 první se odvážil zrušiti svobodu a dosavadní poměr škol k rodinám a zavedl školní monopol obdobný dnešnímu.[1]) Chtěl za existence jen pohanských státních škol buď křesťany vyloučiti ze vzdělanosti a tím duchovně i fysicky vyhladiti, kdyby do nich děti neposílali, nebo kdyby je tam posílali, děti jim ve školách, které jim již nebyly více pomocníky ve výchově, nýbrž ničiteli, odciziti a zpohanštiti. Ale jeho školské zákony dlouho netrvaly, a již 11. ledna 364 císař Valentinián I. obnovil „všem osobám důstojností života i schopností způsobilým možnost založiti nové školy k vzdělání mládeže nebo školy zavřené opět otevříti".[2]) Je tedy jasné, že i říše římská, tak despotická ve vnucování své autority a podezřívající občany z politických spiknutí, nedomnívala se, že by mohla odejmouti rodičům právo na výchovu jejich dětí a porušiti jejich přirozený poměr ke škole jako k jejich pomocnici. A tento poměr mezi rodinou a školou trval též ve středověku a v novověku téměř stále bez výjimky až do revoluce francouzské

Středověk.

Po zániku říše římské *Církev*, dědička vší tehdejší vzdělanosti a reformátorka všech zřízení jak rodinných tak veřejných, nemohla býti netečnou ke škole, činiteli tak důležitému, a proto s největší horlivostí zakládala nové *školy*

[1]) Codex Theodosianus, 13, 3, 5.
[2]) Codex Theodosianus 13, 3, 6.

biskupské, klášterní a farní. „Biskupové, opati a abatyše nechť se snaží a s bedlivou péčí usilují, aby mezi poddanými neúnavně vyučováním duše co nejčetnějších lidí se zušlechťovaly," [1]) nařizuje roku 747 koncil v Cloveshoè stejně jako mnohé jiné koncily a různí křesťanští vladaři. Ačkoliv Církvi velmi záleželo, aby se šířila vzdělanost a s ní křesťanství, přece nikdy neomezovala právo rodičů na výchovu jejich dítek a školskou svobodu. Rodiče posílali své děti do církevních škol dobrovolně a tyto vzhledem k rodině měly vždy povahu jakési závislosti a pouhé výpomoci ve výchově dětí. Ani nepřímo a morálně nemohly tyto školy učiniti rodiny na sobě závislé, poněvadž současně též byly svobodné školy soukromé, královské, obecní, a rodiče jako svrchovaní vychovatelé mohli si pro lepší vzdělání dětí na pomoc vyvoliti školu podle jejich úsudku nejlépe jim vyhovující. Je tedy nesprávné, jestliže někdo tvrdí, jako De Robbio nebo Manacorda, že ve středověku Církev chápala vyučování veřejné, soukromé a obcemi poskytované jako poslání pouze od ní pocházející, kterým jedině ona mohla někoho pověřiti neb ho zbaviti.[2])

Neboť dává nám jasný důkaz existence *soukromých škol* v X. století Ratherius, biskup veronský, který ve svých Synodica prohlašuje: „O svěcencích vězte, že od nás nikdy nebudou svěceni, leč by buď v našem městě, neb některém kláštеře neb u některého muže učeného pobyli nějaký čas a poněkud ve vědách byli vzděláni, aby byli hodni církevní důstojnosti." [3]) Ostatně jistým důkazem našeho tvrzení jsou soukromé školy ve velkých městech v Janově, Florencii, Benátkách a Miláně. V roce 1298 vidíme soukromé učitele

---

[1]) Hefele-Leclerque, Hist. des Conciles, Paris 1910, t. III., p. 907.

[2]) G. Manacorda, Storia della scuola in Italia, sv. II., s. 219.

[3]) Ratherii Synodica in Opera omnia, ed. Ballerini, Venezia 1765, s. 419.

v Janově sdružené ve zvláštním cechu učících,[1]) a roku 1316 opět ve Florencii nalézáme na jednom seznamu „Umění" umění učitelů gramatiky, čtení a psaní pro chlapce.[2]) Z těchto soukromých škol později nejprve v malých městech, pak i ve velkých vznikly *školy městské.*

Ale i pro existenci *škol královských* máme doklad v listě francких biskupů, prosících z VI. sněmu pařížského roku 829 krále Ludvíka Pobožného, aby zakládal veřejné školy. Biskupové píší: „Podobně ponížene prosíme Vaši vznešenost, aby nařídila podle zvyku Vašich předchůdců alespoň ve třech nejvhodnějších městech Vaší říše založiti veřejné školy."[3]) Je tedy jasné, že u nejvzdělanějších národů v starověku a též v středověku bylo uznáváno neporušitelné právo rodičů na výchovu dětí a svobodnou volbou školy byl dán správný poměr mezi rodinou a školou.

Novověk.

Tento poměr porušila až *velká revoluce francouzská,* která se pokusila odejmouti rodičům právo na výchovu dětí. Škola se stává zřízením státním, které rozkazem žádá dítě od rodičů. Dítě je připisováno státu jako otrok nebo věc, jež škola vychovává bez ohledu na rodiče jen podle pokynů státu. K němu má dítě jen povinnosti, ale žádná práva. Rodiče mají dítě jen živit, ale všechna práva na jeho výchovu ztratili.

První, kdo tyto názory francouzské revoluce filosoficky

---

[1]) A. Massa, Giornale storico letterario della Liguria, 1906.

[2]) Debenedetti, Studi medievali, 1907, sv. II., s. 339.

[3]) Mansi, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio, VIII., 726.

zpracoval, byl *J. G. Fichte*, duchovní otec moderní školy, otec národní výchovy a školského despotismu. O nějaké povinnosti rodičů vychovávati děti, praví Fichte, nelze mluviti, poněvadž mezi otcem a dítětem není žádný přirozený, svobodně zavedený a ve svědomí zavazující vztah. Ale matka, podobně jako matka zvířat, má pečovati o dítě z pouhé nezbytné potřeby, tedy má povinnost pečovati o život dítěte toliko tak, jako strom živí větve, které na něm vyrostly.[1] V případě, že rodiče sami mezi sebou uzavřeli smlouvu o výchově dětí, ukládá tato smlouva pouze mravní, ale ne vnucenou povinnost. Tvrditi, že rodiče mají přednostní právo na výchovu dětí, jest bez podkladu, poněvadž dítě náleží lidstvu, státu. Kdyby rodiče nakládali s dítětem jako s vlastní věcí, činili by tak teprve po okupaci dítěte, na kterou však podle práva přirozeného nemají práva, poněvadž dítě náleží nejprve společnosti lidské.[2] Když tedy rodiče nemají povinnosti výchovy dětí, ani tyto nemají práva od rodičů výchovu požadovat.[3] Konečně výchovu rodičům přisuzovat jest nevhodné a nerozumné i proto, dokazuje Fichte, že u rodičů chudých, a tudíž u většiny lidí, břímě vnějších starostí a zaměstnání by jim bránilo děti vychovávati.[4] Odkud však má tento předsudek, Fichte nepraví, nedbaje zkušenosti vyvracející jeho tvrzení, že právě z chudých rodin vzcházejí nejlépe vychovaní a se uplatnivší lidé. Ale pro toto přirozenosti odporující učení positivistické pseudofilosofie Fichteho, s nímž souhlasí Schelling a Hegel, v době, kdy nejvíce kvetl *liberální absolutismus*, svět nebyl ještě zralý.

---

[1]) J. G. Fichte, System der Sittenlehre.

[2]) J. G. Fichte, Beiträge zur Berichtigung der Urteile über die französ. Revolution.

[3]) J. G. Fichte, Naturrecht, Erster Anhang.

[4]) J. G. Fichte, Reden an die deutsche Nation, 9. Rede.

Teprve *socialisté*, dědici jak liberalismu tak absolutismu, za tuhého boje křesťanství s liberály vystoupili, a podle starého přísloví, „když se dva perou, třetí má z toho dobře", zmocnili se předmětu jejich zápasu, obětujíce individuum a jeho svobodu státu a učíce, že dítě nepatří rodičům, nýbrž státu. Tudíž mnozí z nich předpovídají, že pro vytvoření budoucí socialitické společnosti nelze uznati žádné právo nebo povinnost rodičů k dětem. V ní se děti rodičům odejmou, aby všechny stejně se živily a vychovávaly péčí státu, na státní útraty a z týchž hledisk.[1]) Hlásajíce tyto úvahy užívají syllogismu, kterým Emanuel Kant dokazoval opak.[2]) Poněvadž rodiče dali dítěti život, aniž by se ho tázali, myslí Kant, mají mu život ulehčovat. Ale socialisté přihlížejí toliko k první premisi a vyvozují opačný, sobě vyhovující závěr, totiž prý z toho následuje, když rodiče dali dítěti břímě existence bez jeho vůle, že se zřekli všeho práva na dítě, jež patří státu. Stát je každému otcem.

O tyto názory hlásané liberály a socialisty zasloužili se též nemálo všichni ti, kteří jsou vedeni buď důvody národními, aby systém výchovy byl pro všechny stejný podle náhledů politické vlády, nebo kteří absolutní práva na výchovu připisují státu jen proto, že se bojí výsledků, které by z toho plynuly ve prospěch katolického náboženství, kdyby byla možnost svobodného vyučování. Církev, jako dosud činívala, by zakládala mnohé školy a měla by velký vliv na mládež. Tak vlivem učení a úsilí liberálů a socialistů, kteří se tak podivuhodně v této věci shodují a tvoří jediný šik jménem předstírané svobody proti právům individua a

---

[1]) Bebel, Die Frau.

[2]) Fr. A. Maria Weiss, Soziale Frage und Soziale Ordnung, Freiburg 1896, I., 18.

rodiny, v mnohých státech se velmi změnil starý přirozený poměr mezi rodinou a školou.

Nebo *moderní stát*, ačkoliv posud ve svých zákonících teoreticky uznává prvotní právo rodičů na výchovu a vzdělání dětí, přece prakticky se snaží pod záminkou veřejného dobra nebo sociálních potřeb přivlastniti si jako sobě vlastní a výlučné právo školy zřizovati a říditi, čímž se ubírají vlastní a původní práva rodině a její přirozený vztah ke škole se mění. Rodiče buď v některých státech přímo občanskými zákony, nebo v jiných státech nepřímo, (že jiné školy nejsou a soukromé učitele si vydržovati nemohou, přece však dětem pro život musí dáti dnes potřebné vzdělání, na které sami nestačí), jsou morálně nuceni děti posílati do škol státních, podléhajících jen předpisům státním. Školy již nejsou závislé na rodičích, nýbrž rodiče na nich. Tudíž poměr rodiny ke škole není již jako ke své pomocnici ve výchově dětí, nýbrž spíše státní škola se stává absolutní paní, která děti jen od rodiny přijímá a je neodvisle od rodiny podle své chuti a pokynů státu, vlastně tam panujících politických stran a ideologií, vyučuje a vychovává. Často se též stává, že takováto škola se odchyluje od směru výchovy začatého od rodičů, ba přímo pracuje naopak, čímž se ničí jednota výchovy, nanejvýše potřebná podle všech pedagogů. Neboť má-li výchova vésti ke zdaru, praví F. W. Foerster, slavný pedagog, „musí býti jednotné, společné působení rodiny i školy ve výchově dětí s ustavičným zřetelem k nejvyššímu dobru a pravdě".[1]) Kromě toho se též zavádějí ve státních školách různé předměty proti vůli rodičů, které oni považují pro výchovu svých dětí za škodlivé, jako na př. předčasné pohlavní poučování, koedukační systém, vzdělávání toliko rozumu a ne srdce, pod-

[1]) F. W. Foerster, Religion und Charakterbildung, Zürich, s. 456.

kopávání výuky náboženské atd. Není se co diviti, jestliže rodiče se dostávají s dnešní školou do konfliktu a cítí křivdu, která se jim děje a takovému svému poměru ke škole se svorně vzpírají. Dokladem toho jsou dnes mnohá sdružení rodičů, která hájí jejich právo na výchovu dětí a domáhají se ztracené školské svobody.

Důkazem shora řečeného *v naší vlasti* budiž vzpomenuto alespoň tří dokladů. Náš občanský zákoník z roku 1811 v § 139 uznává: „Rodiče jsou vůbec povinni děti manželské vychovávati, to jest: starati se o jejich život a zdraví, poskytovati jim slušnou výživu, vzdělávati jejich tělesné a duševní síly, a vyučováním v náboženství a užitečných znalostech klásti základ k jejich budoucímu blahobytu". Ústava československá z roku 1920 v § 130 ještě připouští: „Pokud státním občanům přísluší podle všeobecných zákonů právo zakládati, říditi a spravovati vlastním nákladem ústavy lidumilné, náboženské a sociální, školy a jiné ústavy výchovné, jsou státní občané, nehledíc k národnosti, jazyku, náboženství a rase, sobě rovni a mohou v těchto ústavech volně používati svého jazyka a vykonávati svoje náboženství". Návrh nového školského zákona (1947) zní však již takto: § 5, 1.: „Školy může zřizovati toliko stát". § 60, 1: „Učiliště, které nezřídí stát, nesmí užívati názvu škola. 2. Užívá-li kdo neoprávněně názvu škola, potrestá jej po bezvýsledném napomenutí okresní národní výbor peněžitou pokutou od 100 do 5000 Kčs, nebo trestem od 12 hod. do 14 dnů." Proto naši biskupové zaslali čsl. vládě pamětní spis, v němž žádají, aby pro křesťanské děti byla škola nábožensko-výchovná na podkladě křesťanské nauky, aby byly obnoveny, vráceny a zachovány všechny české a slovenské církevní školy a bylo ponecháno církvi právo zřizovati nové. Rodiče z Čech, Moravy a Slovenska poslali tisíce přípisů na patřičná místa,

v nichž odmítají státní monopol jednotné školy a žádají svobodu školskou. V tomto smyslu hájily práva rodičů i mnohé deputace a korporace ohražující se u hlavních činitelů proti shora uvedenému školskému zákonu. Ale nejde zde jen o práva katolíků. Ukázalo se, že stejně smýšlejí téměř všichni rodiče, když v roce 1930 papež Pius XI. vydal encykliku „O křesťanské výchově", v níž protestoval proti školskému monopolu. Podle „La civiltà Cattolica" sešit 1914 v americkém New York Times z 27. ledna 1930 prohlásil rabín Jakub Katz a rabín Goldstein, že odezíraje od odlišností víry, každý vychovatel mládeže, jakékoliv rasy a náboženství, musí souhlasiti s papežovou encyklikou. A z protestantské strany píše Mount Vernon Monitor v Georgii 23. ledna 1930: „Nepatříme k církvi katolické, ale musíme uznati, že tato encyklika je tím nejkrásnějším, co kdy bylo napsáno o výchově".

Shora uvedení odpůrci svobodné školy snaží se své počínání odůvodniti, jak myslí nezvratně, aby dnešní státní školu a její poměr k rodině ospravedlnili. Jako *důvody* uvádějí odstranění nebezpečí, aby po této stránce, na které státu nejvíce záleží, občané zlomyslností neb nevědomostí nevhodných učitelů nebyli šáleni. Tudíž nejenom dozor, nýbrž i přímé usměrňování školy podle jejich názoru přísluší státu. Za druhé prý poslání vyučování samo o sobě jest považovati za veřejné. Neboť od školy závisí, zda společnost bude nasáklá dobrými nebo špatnými zásadami, což se velice týká státu. Vyvozují tudíž, že stát má právo vlastní a výlučné, jako ve všem, co se vztahuje k blahu společnosti, aby z vhodných lidí, které má vyzkoušené, ustanovoval kvalifikované učitele, kteří jedině mohou vydávati vysvědčení s veřejnou platností.[1]) Dnes zejména u nás za důvod se uvádí i rovnost vzdělání

[1]) Ottaviani, Institutiones iuris publici n. 342.

pro všechny občany, výchova k snášenlivosti a u všech stejná státotvornost a podobně. Proti tomu jest třeba dokázati právo rodičů na výchovu jejich dětí a poměr z toho plynoucí mezi rodinou a školou podle práva přirozeného a jaký vliv skutečně státu na školy přísluší.

II. Poměr mezi rodinou a školou podle práva přirozeného.

První účel manželství.

Jest zřejmé, že člověk, jako všichni živočichové, cítí v sobě vrozenou a silnou náklonnost k *plození* potomstva. Tedy příroda, či spíše její původce Bůh, chce rozšíření pokolení lidského, poněvadž jinak by nebyl dal lidem tuto náklonnost, kdyby nechtěl jejího účinku, který sebou přináší. Že však způsob rozšíření lidského pokolení má se státi spojením dvou osob různého pohlaví, lze poznati částečně z toho, že jinak není možné zrození nového člověka, částečně z toho, že Bůh rozdělil celé pokolení lidské ve dvě různá pohlaví, dav každému nejen schopnost, nýbrž i zvláštní, mocnou náklonnost a přirozené směřování k spojení s druhým pohlavím k zplození nového jedince. Ale poněvadž tato náklonnost k plození u člověka pro jeho rozumnou přirozenost není řízena pudem, jako u zvířat, a přece je tak silná, že „člověk bez ctnosti jest bytostí nejbohaprázdnější a nejdivočejší a v pohlavních požitcích a jídle nejzrádnější", jak praví Aristoteles, [1]) nestačí k zdárnému rozšíření pokolení lidského pouhé spojení dvou osob různého pohlaví, nýbrž potřeba jest nějaké objektivní, stálé, jasné a snadno poznatelné normy, podle které by tato chuť byla řízena k vhodnému a jistému

[1]) Aristoteles, Politica I., C. 2.

rozšíření potomstva. Neboť náhodné spojování, pokud je polyandrií, zamezuje plodnost ženy,[1]) a tudíž též od Boha zamýšlené rozšíření pokolení lidského. Avšak poněvadž takováto objektivní a všeobecná norma může býti jen ve stálém spojení dvou osob různého pohlaví, plyne z toho, že Bůh chce k rozšíření pokolení lidského toto stálé spojení dvou osob různého pohlaví, které legitimně uzavřeno, se nazývá manželstvím.

Ještě však z jiné ne méně důležité příčiny, jest třeba tohoto stálého spojení, totiž pro dobrou *výchovu* dětí. Neboť jak zdravý rozum a zkušenost ukazuje, člověk ještě nesplnil svůj úkol Bohem mu uložený rozšířiti pokolení lidské pouhým zplozením dětí. Vždyť se člověk rodí na rozdíl od ostatních všech živočichů naprosto neschopen obstarati si nezbytný pokrm k udržení života, neznalý všeho, bez jakékoliv mravní ctnosti. Za předpokladu nějakého živitele, bez něhož by nutně zahynul, bez někoho, kdo by jej poučoval a vychovával, zůstal by jako zvíře, neschopen řeči, která jej nejvíce odlišuje od nižších živočichů. A zatím co zvířata rychle dospívají, člověk pomalu roste a potřebuje vždy za své nedospělosti nezbytně stálé pomoci, nějakého vůdce, zkušeností svých rodičů. Je tedy vidět, jak praví sv. Tomáš Akvinský, „že příroda nezamýšlí jen zrození potomstva, nýbrž také udržení a vývoj až k dokonalému stavu člověka, což je stav ctnosti".[2]) Jinak totiž „nadarmo by bylo zrození", pokračuje týž světec, „kdyby se nedostávalo patřičné potravy, poněvadž bez ní by se neudrželo, co se narodilo".[3]) Ale kdo má podle přirozeného práva povinnost a

---

[1]) Gredt, Ethica, s. 413.

[2]) S. Thomas, Supplementum, q. 41, a. 1.

[3]) S. Thomas, C. G. 1, L III. c. 122.

úkol dítě živiti, pečovati o vývin všech jeho schopností fysických, intelektuálních a mravních, kdo má je v jeho nemohoucnosti chrániti, ostříhati od zla, poblouzení a chyb, kdo má je poučovati, aby usilovalo jen o dobro a pravdu, prostě vytvářeti z něho dokonalého člověka, umějícího jednou žíti nezávisle na komkoliv jiném a směřovati k cíli sobě určenému? Ten má přirozenou povinnost vychovávati děti, odpovídá příroda, lidský rozum a souhlas všech národů, koho příroda jako prvního k úkolu výchovy dětí určila. To však jsou *rodiče.* Neboť předně matka fysiologicky, a též morálně zvláštní přirozenou náklonností je určována a usměrňována ke kojení a vychovávání dítěte.

Za druhé poněvadž rodiče jsou příčinou vzniku svých dětí. „Děti dostávají existenci plozením, to jest příčinou sice dobrovolně položenou, ale o sobě přirozenou. V této existenci nemohou v první době sami o sobě obstáti. Přece mají právo jako ostatní lidé na výchovu lidskou, jak fysickou, tak mravní. Ale je zřejmé, že děti jen v rodičích, kteří jsou příčinou jejich bytí, mohou míti předmět svého práva. Neboť kdo klade příčinu, bere si následovně za úkol i to, co s takovou příčinou jest nezbytně spojeno. Je tedy přirozenou povinností rodičů výchova dětí",[1]) jak i tvrdí Andělský Doktor: „Tělesný otec jednotlivostně jest účasten pojmu původu, který se všeobecně nachází v Bohu.... Otec je původ jak rození, tak vychování a nauky a všeho, co patří k dokonalosti lidského života".[2]) Výchova je tedy jen doplněním zplození, pročež i dobrovolným původcům nedokonalé bytosti náleží povinnost započaté dokončiti.

Za třetí rodiče mají povinnost výchovy dětí, poněvadž k tomu

---

[1]) FF. M. Zigliara, Philosophia moralis, s. Paris 1910, s. 207.

[2]) S. Thomas, S. Th. 2-2, q. 102, a. 1.

jsou nejschopnější ze všech lidí pro přirozenou lásku a mocnou náklonnost k vlastnímu dítěti. „Vedeni zvláštním pudem", píše Allievo, „který je současně přirozenou nutností a potřebou srdce, zasvěcují rodiče vždy osobičce dítěte onen souhrn drobných pozorností, ono dílo rozumu a citu, které je prvním začátkem vší výchovy. Tak má býti dítko vychováno od rodiny, poněvadž rodině vděčí za svůj život".[1]) Je tedy jasné, že tato vzozená, přirozená láska a největší radosti, které způsobují děti rodičům, činí jim všechny obtíže ve výchově snadnými, jež by se zdály co nejobtížnějšími, ba nemožnými duším sobeckým, [2]) a tím, že určují jediné rodiče, jako nejschopnější, opravdu k výchově dětí.

Ale přece se namítá, že mnohem lépe než rodiče, jimž mnohdy chybí k zdárné výchově dobrá vůle neb dostatečné vzdělání nebo jiné potřebné podmínky, by mohli působiti ve výchově dítěte zvláštní, školení vychovatelé. Není tedy třeba, ba bude dokonce lépe, když ne rodiče, nýbrž oni školení vychovatelé budou vychovávati děti. Tudíž ani příroda, která vždy chce člověku tolikc dobro, nemůže chtíti a ukládati, aby toliko rodiče své děti vychovávali.

K tomu jest odpověděti, že je možné, že někteří rodiče zanedbávají výchovu dětí, ale to se nestává všeobecně, nýbrž pouze náhodně. „Přirozená správnost v činech lidských není podle toho, co se stává náhodně, v jednom jedinci", jak praví sv. Tomáš, „nýbrž podle toho, co následuje z celého druhu"[3]). Není nutné pro takové výjimky zaváděti ihned všeobecnou výchovu hromadnou v různých ústavech. To platí ovšem, jestliže rodiče sami nestačí dáti dětem vzdělání v některých

---

[1]) G. Allievo, Studi pedagogici, s. 298.

[2]) Roguenant, La natalité et les Moeurs, s. 200.

[3]) S. Thomas, C. G. 3, c. 122.

oborech, zvláště specielních. V takových případech si rodiče mohou vzíti na pomoc školu nebo jiného pomocného vychovatele, ba mají, ale přece tak, aby rodina měla vždy hlavní vliv. Jinak, kdyby pro nedbalost nebo neschopnost některé rodiny výchova byla odňata všem rodičům, zůstaly by neužitečnými nevyčerpané výchovné energie, poskytující dítěti nejúčinější vývin. Též je neopodstatněna námitka, že zvláštní vychovatelé lépe dovedou vychovávati než rodiče, poněvadž znalost theorie nerozhoduje. „Neboť rodiče s jemně vychovaným svědomím, jistým výchovným instinktem, jim od přírody daným, mají jistou intuitivní schopnost, kterou jako přirozeným rádcem vedeni, často dovedou mnohem lépe vychovávati své děti než nejslavnější badatel v pedagogice.“ [1]) Kdo jiný může dáti dítěti výchovu tak individuální jako rodina? Komu jinému dítě tak bez bázně otvírá svou duši, aby vychovatel mohl poznati všechny jeho sklony? Kdo jiný může vychovávati nejen za podmínek jednoho druhu, nýbrž za nejrůznějších, brzy a stále, takovou důvěru dítěte si získati, tak zcela se věnovati výchově jako rodiče? Dobře toto potvrzuje Ch. Chabot, slavný profesor pedagogiky na universitě lyonské, řka: „Nemůže býti učitelkou matka, ani učitelem otec pro celou třídu; jestliže učitelé dovedou lépe vyučovati než prostřední rodiče, lépe vychovávati než nehodní neb nedbalí rodiče, nedovedou na se vzíti celé břemeno lásky a přilnutí, na které každé dítě jejich třídy má právo... Člověk nemůže se dáti někým zastupovati v lásce, ani nemůže se zříci podle své chuti otcovství nebo mateřství. Tato úloha není ani dočasná, ani taková, od které by člověk mohl odstoupiti... Tvrzení, že by mohl člověk dáti se někým jiným

[1]) B. Vašek, Rodina dvacátého století, Olomouc 1924, s. 12.

ve výchově zastupovati, jest popřením práva dítěte".[1]) Když tento a jiní přemnozí pedagogové prohlašují, že jedině rodiče jsou nejlepšími vychovateli svých dětí, je z toho, co bylo shora řečeno a dokázáno, jasno, že jediným rodičům náleží právo své děti vychovávati podle zákona přirozeného, to jest „zákona ne psaného, nýbrž vrozeného, kterému jsme se neučili, ho nepřijali, nečetli, avšak ze samé přirozenosti si osvojili, načerpali, vyjádřili, ke kterému jsme ne poučeni, nýbrž učiněni, ne vyškoleni, nýbrž nasáklí" [2]) A s tímto hlasem přirozenosti se shoduje i souhlas téměř všech národů. „Staří právníci připisují výchovu dětí právu přirozenému, to jest onomu, jež ostatním živočichům dává přirozený pud, nám předpisuje sám rozum",[3]) praví Hugo Grotius. Ostatně i moderní občanské zákoníky národů, jež uznávají dosud právo přirozené, alespoň v theorii, přiznávají rodičům povinnost výchovy dětí a jim ji ukládají, jak shora jsme viděli i v našem zákoníku.

Tato výchova však musí býti nejen fysická, nýbrž i intelektuální a *mravní*. Ten, kdo má býti vychováván, jest člověk, bytost rozumem a inteligencí obdařená. V pokolení lidském, praví sv. Tomáš Akvinský, dítě nepotřebuje pouze potravy, co se týče těla, nýbrž též vyučování, co se týče duše. Neboť jiní živočichové mají přirozenou obezřetnost, kterou se o sebe mohou starati, člověk však se řídí rozumem, ke kterému musí dojít zkušenostmi za dlouhou dobu. Proto je nutné, aby děti od rodičů, jako již zkušených, byly poučovány".[4]) Ale s největším úsilím mají rodiče dbáti, aby se děti naučily mravním povinnostem, normám počestného života, cvičily se v dobrých skutcích

---

[1]) Ch. Chabot, Les droits de l' Enfant, s. 99.

[2]) Cicero, Pro Milone, c. 5.

[3]) Hugo Grotius, De iure belli ac pacis, II. 7, 4.

[4]) S. Thomas, C. G. 3. c. 122.

a všech ctnostech, poněvadž by jinak lidské společnosti nedali šlechetné lidi, nýbrž zločince, jak se bohužel též stává.

Ježto však mravní výchova nezbytně předpokládá nebo obsahuje výchovu *náboženskou*, rodiče jsou též povinni i tuto dáti svým dítkám. Někteří lidé však zvláště od dob Kantových tvrdí, že mravnost je možná bez náboženství a podle Augusta Comte[1]) hlásají, že všem zákonům lidské společnosti a kategorickému imperativu povinnosti není více potřeba náboženství, protože stačí dnešnímu člověku, jak praví, k mravnému životu pouhý cit lásky k společnosti lidské, „le goût de la solidarité", to jest cítiti se duchovně něčím jedním s pokolením lidským. Toto mínění jeví se však velmi mylné proto, že mravní zásady, známé ze zákona přirozeného, které přikazují konati dobro a chrániti se zla, nemohou se odnikud čerpati s plnou jistotou a pevnou silou, než z náboženství. Forma správnosti jest sama mravnost, která se přidržuje jako základu náboženství. Náboženství učí, jaké jsou povinnosti, jimiž člověk je upoután k Bohu, jak jedině v Bohu jest dokonalá, nejvyšší, nejjistější a stálá sankce pro zachování mravního řádu, takže bez pojmu Boha a po odstranění pout náboženství pravá mravnost ani není, ani nemůže se chápati. Ale vzdělání náboženské jest dítku potřebné též pro získání pevné vůle, neboli správného charakteru, aby dítě bylo schopno rozumem poznané povinnosti též správně plniti. Rozumové poznání samo nestačí pohnouti člověka k plnění povinností, když ho často odvracejí zvrácené náklonnosti. Je třeba nějaké vnitřní síly, silnější než nezřízené náklonnosti povahy, kterou by člověk proti své povaze dovedl plniti své povinnosti. Tuto sílu nazýváme vůlí. Poněvadž však „celá síla vůle spočívá ve vytvoření si cílů velké ceny",[2]) jak praví

[1]) A. Comte, Reconstruction sans dieu.
[2]) G. Lindworsky, Manuale di psicologia sperimentale, Milano, s. 253.

Lindworsky, je jasné, že ten bude míti nejsilnější vůli a své povinnosti nejlépe splní, kdo bude míti nejmocnější pohnutku. Nejmocnější pohnutku ke konání dobra člověku, když všechny zvrácené náklonnosti a celá povaha se vzpěčuje, když ho nikdo nevidí, ani jeho jednání nikdo nikdy nepozná, může dáti toliko vědomí Boha všudypřítomného a vševědoucího, jednou nejspravedlivějšího soudce a za všechny skutky odměnitele. Proto jedině na základě výchovy náboženské jest možno dosáhnouti správné výchovy mravní, a rodiče jsou povinni ji dáti svým dětem. Ostatně dnes je vidět, jak mravnost a náboženství úzce spolu souvisí a poklesem tohoto poklesá i ona. Kde není života náboženského, není ani života mravního. Francouzské časopisy Moniteur universal, Revue de deux Mondes, učenci Falloux a Bureau v knize La crise de Morale, soudcové Guillot a Boujeau snesli o tom velké množství látky, aby dokázali, že nestačí k zachování mravního řádu vědomí solidarity a že mezi dnešním úpadkem víry a vzrůstem zločinosti je přímý vztah.

Jestliže někdo namítá, že v Boha nevěří a přece mravně žije, velmi se klame, poněvadž byl vychován ve víře, která dosud působí na jeho život, jak vyznal Nietzsche a píše Renan: „Cítím, že můj život je stále určován vírou, ačkoliv jí již nemám".[1]) A nebyl-li sám již ve víře vychován, byl vychován těmi, kteří v ní byli vychováni, takže stále ještě v několika generacích doznívá vliv víry. Teprve v dalších generacích se ukáže, kam dospěje lidstvo, nebude-li již žádného vlivu křesťanství na život lidí. Vrátí se tam, odkud vyšlo před křesťanstvím, do pohanství, se všemi jeho průvodními zjevy mravního úpadku. Když tedy výchova náboženská má takový význam pro výchovu mravní, J. J. Rousseau,

[1]) Dr. Tauber, Časové záhady výchovy, sv. 262.

který by chtěl ve svém Emilu, aby rodiče nepřirozeně nekojili dítě prvními poučkami náboženskými, žádá zároveň, nerozumnost a hanebnost.[1]) „K této výchově jak fysické, tak intelektuální a mravní nestačí sama žena, nýbrž potřebuje zde velmi pomoci muže, ve kterém, jak praví Andělský Doktor, je i dokonalejší rozum k vyučování, i mocnější zdatnost k trestání.“[2]) „Muž, svým klidným přemýšlením a svou stálou energií má péči po stránce rozumové, žena svou živou obrazotvorností, svou povahou vnímavou a svým láskyplným sebepřemáháním po stránce srdce.“[3]) „Je třeba“, pokračuje svatý Doktor, „aby se v pokolení lidském nevěnoval výchově potomstva malý čas, jako u ptáků, nýbrž dlouhý čas života. Proto, když jest nezbytné, aby samec zůstával se samicí u všech zvířat, pokud je potřebí pomoci samcovy mláděti, přirozené jest u člověka, aby muž zůstával s určitou ženou ne po nějaký čas, nýbrž stále ve společnosti. Tuto společnost nazýváme manželstvím. Jest tudíž manželství člověku přirozené“[4]) „a přirozený rozum k němu naklání... co do jeho hlavního cíle, jímž je dobro potomstva“.[5])

První tedy přirozenou povinností rodičů jest zrození a náležité vychování dětí. Každá však přirozená povinnost nezbytně ssebou také přináší přirozené právo plniti povinnost, poněvadž jinak by každý mohl tomu, kdo má nějakou povinnost, brániti ve vykonávání jeho povinnosti. Tudíž také *rodičům z povinnosti vychovávati dítky, což je prvním účelem manželství, vyplývá první přirozené právo na výchovu dětí.* Kteréžto právo, poněvadž ukládá osobní povinnost, jest zároveň nezcizitelné,

---

[1]) Taparelli, Saggio teoretico di dritto naturale, Roma 1855, n. 1564.
[2]) S. Thomas, C. G. 3, c. 122.
[3]) V. Cathrein, Filosofia morale, speciale Firenze 1928, s. 434.
[4]) S. Thomas, C. G. 3, c. 122.
[5]) S. Thomas, Supplementum, q. 41, a. 1.

a poněvadž pochází z práva božského, jímž se řídí manželství, nemůže býti odňato žádnou lidskou autoritou. Že však toto přirozené právo na výchovu dětí přísluší jen rodičům, o tom rovněž není možno pochybovati. Neboť jen rodičům jest od přírody uložena povinnost výchovy dětí, a kromě toho, kdyby tato povinnost byla uložena vedle rodičů i někomu jinému, chyběla by nezbytná jednota ke zdárné výchově, ba mohl by tento někdo jiný správné úsilí rodičů ve výchově mařiti na základě práva přirozeného. Snad není ani třeba připomínati, že toto právo rodičů na výchovu dětí není absolutní, nýbrž pouze takové, jaké výchovná povinnost jim od Boha uložená předpokládá, nebo jak to vyžaduje nutný pořádek v rodině. Lev XIII. připomíná: „Rodiče mají přirozené právo na výchovu těch, jež zrodili, s tou připojenou povinností, aby s cílem, pro nějž od Boha se jim dostalo dobrodiní dítek, se shodovala výchova a dětská výuka. Tudíž jest třeba rodičům usilovati, aby na tomto poli odmítali jakoukoliv křivdu a naprosto si vydobyli, aby v jejich moci bylo vychovávati děti, jak jest zvykem křesťanským.“ [1])

Z tohoto všeho, co dosud bylo řečeno, jako jediný logicky možný závěr plyne: jestliže z cíle manželství náleží jediným rodičům přirozená, první povinnost výchovy dětí a tudíž též prvotní právo, nebo jinými slovy, jestliže pouze rodiče jsou od přírody určeni za první vychovatele svého potomstva, *nemůže též býti někdo jiný prvním vychovatelem, tedy ani ne stát, ani ne jeho škola.* Jestliže však škola též s rodiči pečuje o výchovu dětí, poněvadž nemůže již býti prvním vychovatelem, může býti pouze druhotným, podřízeným pro nutnost jednoty ve výchově prvnímu, čili býti mu pomocníkem. Tedy opravdu podle přirozeného práva jedině *správný*

[1]) Encyklika „Sapientiae christianae“, 10. I. 1890.

poměr mezi rodinou a školou je takový, jaký jest mezi hlavním vychovatelem a jeho pomocníkem.

Proti tomuto důkazu z účelu manželství namítají odpůrci, zvláště zastánci vývojové teorie, že manželství nemá žádného vznešeného cíle od přírody, či spíše od jejího původce, Boha, nýbrž že vzniklo jen vývojem jako ustanovení lidské. Kdyby manželství bylo něčím vyplývajícím z lidské přirozenosti, namítají, vždy by bylo u všech lidí. Leč manželství prý nebylo v nejstarších dobách, jak dnes obdobně poznáváme u některých divokých kmenů, kteří jsou dosud na primitivním stupni lidské kultury.

Než moderní historická škola ethnologická s předními ethnology Schmidtem, Gräbnerem, Foyem, Ackermannem po důkladném prostudování nejstarších a nejprimitivnějších kmenů lidských dospěla opačného poznání. Poznala některé kmeny tak primitivní, že je prohlašuje za představitele nejstarší lidské kultury na jejím počátku, u nichž ani vlivy přírodní, ani styk s jinými lidmi nesetřel původní přirozenost. A u těchto kmenů, na příklad Andamanesů, Semangů, Seneiků na Malace, Vedů na Ceylonu, Toalů na Celebesu, Negritů na Filipinách a ve střední Africe, podle Schmidta, dnes nejlepšího ethnologa,[1]) podle zpráv cestovatelů Montana, Malinovského, Daye, Mana, existuje bez výjimky monogamické manželství a cizoložství se přísně trestá. Dále bylo zjištěno, že havajské kmeny, které studoval Morgan, aby podporoval svého přítele Marxe v sestavování evolučních teorií, a které naši odpůrci uvádějí jako svůj důkaz, jsou kmeny degenerovanými a mladými, a tudíž podle nich posuzovati nejstarší zřízení lidská jest nanejvýše nerozumné.[2]) Z toho je zřejmé, jak píše Wundt, „že

---

[1]) W. Schmidt, Völker und Kulturen, s. 161.

[2]) Koppers, Die Anfänge des menschlichen Gemeinschaftslebens, s. 117.

kultura nevytvořila monogamické manželství, nýbrž naopak, že toto bylo jednou z prvních podmínek kultury".[1]) Tak náš důkaz, že manželství se všemi svými výchovnými povinnostmi vyplývá ze samé lidské přirozenosti, potvrzuje i věda positivní.

Účel, pro který škola vznikla.

Druhým důkazem, že první právo na výchovu dětí mají rodiče a škola jim může být jen pomocnicí a ne paní, jest účel, pro který škola vůbec vznikla, jak bylo ukázáno v první části této studie. Tento účel byl rodiče ve výchově dětí pouze podporovat, jim pomáhat, ale nikdy dítě a jejich práva na jeho výchovu jim odnímat. Proto jestliže dnes zastánci školského monopolu vidí ve škole prostředek, jímž by prosadili všemohoucnost státu a v něm panujících stran, my podle zásady, že prostředek se určuje podle cíle, nemůžeme ve škole viděti paní, nýbrž jen pomocnici rodičů, která musí vychovávati podle životního jejich názoru.

Obecné přesvědčení lidstva.

Třetím důkazem je všeobecné přesvědčení lidstva o přirozeném právu rodičů na výchovu dětí a povaze školy jen jako pomocnice rodičů. Toto přesvědčení národů v minulosti bylo rovněž ukázáno v první části, líčící historický přehled poměru mezi rodinou a školou. Jako důkaz z doby přítomné jest třeba uvésti za příklad státy, které plně uznávají právo rodičů na výchovu dětí, a odmítnuvše jakýkoliv škol-

[1]) Wundt, Völkerpsychologie, VIII, s. 208.

ský monopol, nejen že nezakazují soukromé školy, nýbrž je i podporují.

Je to na prvním místě *Holandsko*. V tomto státě, kde žije 52% protestantů, 35% katolíků, 13% jiných vyznání, za jednotného souhlasu všech byla odhlasována školská svoboda. V pamětihodném spise liberální vlády v čele s ministerským předsedou Cort van der Linden, ve kterém po volbách v roce 1913 se podávala parlamentu žádost za školskou svobodu, čteme tato zajímavá slova: „Výchova dětí nejprve náleží rodičům. Toto je zákon, kterému není možno odporovati a který v našem občanském zákoníku se výslovně potvrzuje. Proto stát může sice rodičům ve výchově dětí pomáhati, ale nikdy nemůže jejich povinnost na se vzíti.“ [1])

Podobně v *Belgii* ,která se oddělila od Holandska hlavně proto, jak praví objektivní historik Ch. Terlinden, že král Vilém I. zaváděl školský monopol, jsou svobodné školy konfesní, zcela odpovídající právům rodin.

Také *Spojené státy severoamerické* mohou býti příkladem plné svobody školské a zachovávání nejposvátnějších práv rodičů na výchovu. Zvláště zajímavé jest prohlášení jejich Supreme Court, které výslovně praví: „Dítě není pouhým tvorem státu; ti (t. j. rodiče), kteří je vychovávají a vedou, mají právo se vznešenou povinností dítě vychovávati a připravovati k splnění jeho povinností.“ [2])

Naše první ústava z 29. února 1920 vedle již uvedeného § 130 výslovně v § 120 pravila: „Zřizovati soukromé vyučovací a vychovávací ústavy je dovoleno jen v mezích zákonů,“ neodporujíc občanskému zákoníku § 139. Tím i *u nás* se udržely soukromé církevní školy, stejně jako v Rakousku,

---

[1]) JUDr. St. Tomanec, Katolická škola v Holandsku, s. 13.

[2]) S. Supreme Court Decision in the Oregon School Cases, June 1. 1925.

Italii, předválečném Polsku a Německu, v Anglii, Irsku, Číně, Japonsku, Kanadě, Švýcarsku, Libanonu a ve všech državách koloniálních a územích misijních, kdež kvete vyspělé, soukromé, svobodné, církevní, katolické školství, od obecných škol až po university, z nichž nejslavnější jsou v Lovani, Miláně, Ottavě, Washingtoně, Pekingu, Tokiu, Lyonu, Bejrutu, Nymwégách, Frýburgu a jinde.

Zajímavý boj o školu byl v poslední době i ve *Francii,* kde levice novou ústavou chtěla ohroziti soukromé církevní školství. Proti tomu se rozhodně postavilo mohutné republikánské lidové hnutí, které nové dva návrhy ústavy ve všeobecném hlasování lidu zvrátilo a teprve připustilo třetí návrh ústavy, který prošel jen tak poloviční většinou hlasů a otázku svobodné školy nechal šalomounsky stranou. Byl to kompromis mezi levicí a pravicí, vynucený lidovým hnutím, že se v nové ústavě o církevním školství alespoň nemluví, když se nedalo katolické občanstvo znásilniti jeho postátněním. Nová francouzská ústava z 29. září 1946 praví o školské otázce jen toto: „Národ zaručuje stejný přístup dětem i dospělým k vyučování, vyškolení odbornému a ke vzdělání. Organisace vyučování veřejného, zdarma poskytovaného a laického pro všechny stupně jest povinností státu... Národ zajišťuje jednotlivci a rodině nezbytné podmínky k jejich rozvoji. Znova potvrzuje slavnostně práva a svobody člověka a občana posvěcené deklarací práv z roku 1789".[1]) Tím tedy soukromé konfesní školy ve Francii novou ústavou nebyly ohroženy a trvají dále jako ve všech opravdu *demokratických zemích,* kdežto cílem diktatury a totalitních režimů zůstává snaha je odstraniti, jak jsme to viděli u nás se strany okupantů za poslední války.

[1]) V deníku Le Monde z 1. X. 1946.

Výchova dětí jest tedy dobrem domácím, k jehož dosažení od Boha byla přirozeně ustanovena rodina, která ho také všeobecně dostatečně může dosáhnouti, jak ho dosahovala v dřívějších dobách, dokud stát si tohoto práva na výchovu dětí nepřisvojoval. Zastánci zestátnění škol, přívrženci přehnané moci a všemohoucnosti státu, nesouhlasí s našimi důkazy a dávají různé námitky, z nichž již některé byly shora uvedeny. Proto jest třeba i na ně odpověděti, alespoň na ty nejhlavnější. Dříve však než si všimneme jednotlivých námitek, uvádíme všeobecnou zásadu k jejich řešení:

Úkolem státu jest pečovati o veřejné blaho celého státu. To pravidelně. Mimořádně však se má stát též starati o soukromé blaho, ale to jen tehdy, kde na to nestačí sami jednotlivci a je to přece potřebné k společnému blahu. Tudíž stát má pečovati o soukromé blaho jen nepřímo a vždy jen z důvodu společného blaha. K tomuto rozlišování, které ukazuje právo přirozené, dá se shrnouti řešení všech námitek našich odpůrců, z nichž hlavní jsou tyto námitky:

1. Blaho státu velmi závisí na výchově dětí. Proto státu náleží na ni přímý vliv.

K tomu jest odpověděti: I kdyby tento důvod platil, mnoho by nedokazoval. Neboť který jest vnější čin lidský, na kterém by nezáviselo blaho státu? Tudíž jestliže by ve smyslu námitky stát mohl přímo vše pořádat, na čem jeho veřejné blaho závisí, mohl by též rozhodovati o všech vnějších činech lidských, považuje je za jakási dobra sociální, a lidé ve společnosti žijící by nebyli již lidmi, nýbrž jednotkami stáda. Pak by též stát mohl na příklad každému určiti, s kým má vstoupiti v manželství, jaké povolání si má zvoliti, co má jísti atd., a kde by byla svoboda lidská? Konečně i když se připustí,

že výchova má velký vliv na společné dobro, nenásleduje z toho nic, leč že stát může a má dáti vhodné prostředky, jimiž by rodiče mohli splniti svou povinnost výchovy dítek, bdíti, aby rodiče, učitelé a školy jimi zvolené nekazili mysl dětí, nýbrž je vzdělávali ve vědách, mravech a náboženství, ne však rodičům odnímati jejich prvotní právo na výchovu.

2. Stát má právo na vše, co je mu nezbytné. Proto státu náleží právo na výchovu dětí.

Odpovídám: Připouštím, že stát má na vše sobě nezbytné právo výpomocné a nepřímé. Právo přímé rozlišuji: jestliže od přírody nebo od Boha péče o takové dobro není jinak zajištěna, připouštím, jinak to popírám. Avšak v našem případě péče o takové dobro, totiž výchovu, je obstarána přirozeným zřízením od rodiny. A skutečně kdyby výchova státní státu byla nezbytná, nebyl by ji mohl zanedbávati stát v době, kdy podle historie byl na největším stupni rozvoje, totiž za časů starých Římanů. Ale, jak již shora bylo řečeno, stát o výchovu dětí se nestaral, ponechávaje ji rodičům. Ani nic neplatí, když odpůrci naléhají, že státu je nezbytná státní výchova dětí pro výchovu v duchu vlasteneckém a národním. Neboť láska k vlasti vznikne sama v srdcích dětí, jestliže stát bude poskytovati rodinám všechnu pomoc, kterou od něho právem očekávají. Konečně jest si třeba uvědomit, že stát (a tím méně v něm panující politická strana), není ani národ ani vlast; že ve společnosti dobře spořádané láska k vlasti a k národu je tak přirozená všem občanům, že nevyžaduje nějakého přímého zásahu ze strany státu, že charakter národní, existující dříve než stát, má svůj původ v tradicích, zvycích, v jazyku, ve společných ideálech a snahách, které se zachovávají a přenášejí ne od politických stran a vlád, nestálých a chvilkových, nýbrž hlavně od rodiny.

Rovněž jest nepravdivý od státu předstíraný důvod státní

výchovy, že jest nezbytná pro mravní jednotu národa. Neboť svornost a soulad duší se nezíská porušováním nejposvátnějších práv občanů a násilným vnucováním jim výuky a výchovy opačné jejich svědomí. Ba naopak, takovýto postup násilný a nespravedlivý vyvolává dříve či později odpor se strany rodiny a Církve, zasévá nesvár a rozdělení a ruší velmi společenský mír.[1]) Ostatně státy, kde nejvíce kvetou soukromé školy (na př. Belgie, v níž 5/6 vší mládeže navštěvuje soukromé, konfesní školy), jsou velmi spořádané a na největším stupni rozkvětu sociálního.

3. Na to má stát plné právo, co se svěřuje jeho péči. Děti svým narozením se stávají členy státu, a proto se svěřují jeho péči. Tudíž má stát právo na jejich výchovu.

K tomu řeknu: Neudržitelné jest mínění, že člověk se rodí jako občan, a proto že náleží státu, když se uváží, že dříve, než je člověk občanem, musí existovati a existenci nemá od státu, nýbrž od rodičů, jak moudře prohlašuje Pius XI.: „Děti jsou jakousi věcí otce a jako pokračováním osoby otcovy: a chceme-li mluvit přesně, ne sami sebou, nýbrž prostřednictvím rodiny, ve které se zrodily, mají účast ve státě... Proto otcovská moc jest takové povahy, že nemůže býti ani potlačena ani pohlcena státem, poněvadž má týž společný začátek s životem lidstva."[2])

4. Rodiče jsou občany; tudíž úkol vychovávati děti vykonávají jménem státu a jemu jsou právem povinni, aby jej řádně plnili. Proto státu náleží právo na výchovu dětí.

Odvětím: Omyl zde jest zřejmý. Rodiče mají povinnost a právo výchovy dítek ne jako občané, nýbrž jako rodiče. Rodina se všemi svými podstatnými právy svou povahou

---

[1]) G. Monti, La Libertà della scuola, Milano 1926, s. 36—7.

[2]) Pius XI., Encyklika O křesťanské výchově.

jest dřívější než stát, který vznikl teprve sloučením jednotlivých rodin. Její práva stát nemůže proto pohltiti, nýbrž má je veřejně uznati a chrániti, a tudíž i výchovu dětí, kde je toho potřebí, má veřejnou pomocí podporovati.

5. Stát má právo na udělování akademických gradů. S tímto právem je spojeno právo určovati podmínky studií, mezi něž patří i povinnost navštěvovati státní školy. Tedy alespoň po této stránce má stát právo na intelektuální výchovu dětí.

Odpověď: jest nemoudré tvrditi, že veřejná hodnost z gradu, kterou kandidát se právně vyznamenává a kterou též určité úlohy ve společnosti zastává, k společnému dobru se uděluje metodě vyučování nebo školy neb toho či onoho učitele, když výhradně se uděluje nadání, studiu a schopnosti kandidátů. Ať kandidát načerpal vědění z jakékoliv školy neb jakoukoliv metodou, jen když má potřebnou schopnost, aby mohl plniti veřejné úkoly k veřejnému dobru, stačí k udělení gradu. Nevím tedy, jakým právem by stát mohl odříci akademické grady kandidátům soukromých škol, které se udělují kandidátům škol státních.[1])

6. Další důkaz zastánců školského monopolu, že státu náleží právo trpěti jen sobě podléhající učitele k odstranění nebezpečí, aby občané nebyli klamáni nevědomostí neb zlomyslností soukromých učitelů, se vyvrací tím, že stát skutečně takové právo nemá.

V rodině totiž, dřívější státu, který by bez předcházejících rodin nebyl, a nezávisle od státu mají rodiče přirozená práva a povinnosti na výchovu dětí rozumovou i mravní, jak již shora bylo dokázáno.

Ale jestliže pouze rodiče mají právo na cíl, jímž jest výchova, která jest od přírody a ne od státu určena za dobro

---

[1]) Zigliara, Philosophia moralis, Paris 1910, s. 212.

rodinné, a sami ji mají z přirozené povinnosti obstarávati, mají zase pouze rodiče právo voliti si prostředky, to jest učitele, kteří by se jim zdáli vhodnějšími k dosažení onoho cíle. Tudíž stát nemá práva určovati rodičům nějaké učitele.

Konečně není ani nebezpečí, že by učitelé nevhodní neb špatní učili děti, poněvadž by je rodiče ihned podle jejich práce poznali, ba lépe nežli stát, a děti by jim nesvěřili. Ostatně slabší učitelé by sami od zdatnějších svobodným soutěžením byli vyloučeni. Kdyby však přece takové nebezpečí zůstávalo, stačilo by, aby je stát donutil dříve k vykonání zkoušky, jíž by osvědčili svou zdatnost.

Z toho je tedy zjevno, že stát nemá práva si přisvojovati výchovu dětí výhradně a nezávisle od rodiny. Proto také každý školský monopol, jak fysický tak mravní, buď v užším smyslu, vyloučením absolutně jakékoliv soukromé činnosti vyučovací, nebo v širším smyslu, když se sice trpí soukromé školy, ale jen od státu schválené, odporuje právu přirozenému. Neboť porušuje řečené právo a svobodu rodičů na výchovu dětí a přirozenou svobodu vyučování a učení se, poněvadž v řádě přirozeném každý člověk má přirozené právo s jinými sdíleti své myšlenky nebo je od jiných přijímati, a nikdo mu v tom nemůže brániti, pokud nerozšiřuje zřejmé a zhoubné bludy. Kromě toho monopol zvláště u škol vyšších brání pokroku ve vědách, uváděje je v nedůstojnou závislost na vládě nebo spíše nějaké vládnoucí politické straně.

III. Jak stát má přispívati k správnému poměru mezi rodinou a školou.

Jestliže jsme dokazovali, že právo na výchovu dětí mají v první řadě rodiče a stát jim ji nemůže odnímati školským monopolem, nemínili jsme tvrditi, že stát vůbec nemá žádného práva na výchovu dětí. Neboť jest třeba, jak praví P. Cathrein, „rozlišovati dvě hlediska ve výchově: jedno týkající se soukromého blaha dítěte a druhé týkající se blaha společného. Dítě má se státi především řádným člověkem, sledujícím své dobro časné i věčné; pak má též býti dobrým občanem, čili užitečným členem lidské společnosti. S prvního hlediska výchova netýká se vlastně státu, poněvadž individuelní blaho jednotlivců není polem přímého vměšování se státu. Naopak s druhého hlediska má veřejná moc nepochybně určitá práva, ale ne právo přímého vměšování se do výchovy".[1]) Správné řešení vztahu mezi rodinou a dnešní školou proto vyžaduje, abychom mluvili též o právech a povinnostech státu vůči školám.

Práva státu ke školám.

1. Když rodiče zanedbávají výchovu dětí a tyto se stávají břemenem lidské společnosti, stát může právem rodiče i mocí

[1]) V. Cathrein, Filosofia morale speciale, Firenze 1928, s. 626–7.

nutiti k splnění jejich povinnosti, nebo se vměšovati do výchovy, ale jen jako na doplnění, nebo v případě nutnosti, děti takových rodičů svěřiti nějakému ústavu. Neboť právo rodičů na výchovu, jak již bylo řečeno, není absolutní a despotické, nýbrž závislé od zákona přirozeného a božského. „Proto podléhá dozoru a právní ochraně státu vzhledem k společnému dobru", praví Pius XI., „a mimo to rodina není společností dokonalou, která by měla v sobě všechny nezbytné prostředky ke svému zdokonalení. V kterémžto případě, ostatně výjimečném, stát nenastupuje místo rodiny, nýbrž doplňuje to, co jí chybí a opatřuje vhodnými prostředky, vždy v souhlase s přirozenými právy potomstva." [1])

2. Není rovněž pochyby o nutnosti zákroku veřejné moci k potlačení některé školy, když jest státu škodlivá rozšiřujíc nemravné, zločinné neb bludné nauky, poněvadž společnosti náleží právo a povinnost bdíti, aby výchova mravní se děla v mezích počestnosti a pravdy. A poněvadž odporuje mravnosti a pravdě, co odporuje zákonům přirozeným, božským a náboženství, stát má svou autoritou umlčovati učení a učitele nehodné, a pokud je v jeho moci podporovati slovy i příklady učení a mravy dobré. Důvodem jest, že společného dobra společnosti není možno dosíci bez náboženství.

3. Dále nikdo nepopírá, že stát má právo a povinnost vybudovati školy, když na to nestačí činnost soukromá. Je to sice povinností nejprve rodin, poněvadž nutnost školy vzniká nejprve z potřeby rodiny k dosažení dobra domácího; ale když k tomu nemohou stačiti samy rodiny, ani ne obce, kterým připadá nejdříve vybudování škol, v takovém případě jim stát má poskytnouti z veřejných prostředků tolik, kolik je toho zapotřebí k společnému dobru.

---

[1]) Pius XI., Encyklika O křesťanské výchově.

Když totiž se rodiny sdružují k vytvoření společnosti, aby měly od ní pomoc, které by nemohly míti samy buď vůbec, nebo jen nedokonale, jest nezbytné, aby bylo právem a povinností autority společnosti, poskytovati rodinám onu pomoc. Školy od státu zřízené mají býti řízeny přímo od obecní správy pod vlivem názorů rodičů, aby rodina a škola nepůsobily od sebe nezávisle, i co se týče ustanovování učitelů a osnov vyučovacích. Neboť kde škola se stává věcí zcela úřední, tam snadno porušuje správný vztah k rodině.

4. Jestliže stát poskytuje prostředky ke zřizování škol, má též právo dohlížeti na jejich použití.

5. Též lze připustiti, že stát může uložiti povinné vyučování základních poznatků čtení, psaní a počítání, bez nichž dnes žádný společenský řád nemůže dobře býti; ne však povinnou školu.

6. Rovněž náleží státu právo vyžadovati od svých úředníků jistý stupeň vzdělání a předepisovati jej školám pro ně zřízeným.

7. „Všeobecně pak nejen pro mládež, nýbrž pro všechny věkové stupně a podmínky náleží státu výchova, jež se nazývá občanskou, a spočívá v umění veřejně poskytovati sdruženým jednotlivcům takové předměty rozumového poznání, obrazotvornosti a citu, které pobízejí vůli k šlechetnosti a ji označují za mravní nutnost; ať je to po stránce kladné, která dává takové předměty, ať je to po stránce záporné, která zamezuje opačné.“ [1])

8. Po vyloučení práva vlastního a původního na výchovu dětí a školy, které v řádě přirozeném patří jedině rodičům, patří státu (mimo právo pocházející z úkolů státních, jako jest dozor na hygienu, mravnost, veřejný pořádek atd.), jen

---

[1]) Pius XI., Encyklika O křesťanské výchově.

právo získané, delegované, v úloze doplňování, z pověření a svobodného souhlasu rodičů nebo jejich nemožnosti. V tom však případě, že stát zastupuje rodiče křesťanské, jest vázán týmž právem a povinností jako oni, to jest dáti dětem křesťanské vychování. To plyne z práva božského, přirozeného, positivního.

Povinnosti státu ke školám.

Když jsme dokázali, že jediný správný vztah rodiny ke škole podle práva přirozeného jest jako ke své pomocnici ve výchově dítek a vyvrátili jsme důkazy protivníků, že stát má právo na vnucování svých škol rodičům, jest na místě ještě ukázati, jaký vztah jedině správný podle přirozeného práva dnes má míti škola k rodinám věřícím, čili jinými slovy, jakými školami dnes stát jedině může podporovati rodiče věřící, a jaké má povinnosti vůči nim při zřizování škol.

1. Tvrdíme, že z mnohých důvodů správný vztah k věřící rodině nemůže vytvářeti *neutrální škola laická*, ve které se opomíjí vyučování náboženství, nebo se vylučuje, nebo nahražuje vyučováním laické morálce, a proto ani stát nemůže takovouto školou neutrální podporovati rodiny věřící. Neboť tato škola, když není náboženskou, bude buď protináboženskou nebo indiferentní. Ale v žádném případě nemůže vytvořiti správný vztah k věřící rodině. Jestliže jest protináboženská, pak není více pomocnicí rodiny, nýbrž jejím škůdcem ve výchově, poněvadž kazí v dětech výchovu náboženskou, jim od rodičů danou, porušuje tak nezbytnou jednotu ve výchově a vychovává děti ne podle, nýbrž proti závaznosti svědomí rodičů a jejich zákonných náhledů. Jestliže však jest indiferentní, neutrální, rovněž nemůže býti jejich oprav-

dovou pomocnicí ve výchově. Vždyť jsme ukázali, jak jest nezbytná výchova náboženská pro výchovu dítěte, a tudíž jestliže škola ji zanedbává, pak již neplní zcela svůj účel, pro který jí rodiče užívají. A nedá se říci k rozřešení otázky, že škola děti jen vzdělává a rodiče vychovávají, poněvadž ve skutečnosti správné vzdělání dětí nedá se odděliti od výchovy. Neboť člověk sestává z rozumu a vůle, kteréžto mohutnosti jednoho a téhož ducha tak jsou spojeny a mezi sebou sjednoceny, že jedna od druhé nemůže býti rozdělena. Obojí proto harmonicky a ve stejném stupni se musí vyvíjeti, aby nevzniklo z toho nepřirozené neuspořádání.[1]) Nelze zde vyjmouti ani školu, která „poskytuje nekonečné příležitosti k vytváření a zušlechťování citu a charakteru žáka. Tento má si zvykati přemáhati odpor k práci, své choutky a vrtochy a dáti se vésti ne tím, co se mu líbí, nýbrž co poroučí rozum a povinnost".[2]) To však jest základ mravní výchovy. Ostatně zkušenost jasně ukazuje, jaké jsou hrozné výsledky škol, v nichž není buď žádná neb špatná výchova mravní a náboženská. Rouhání, krádeže, sebevraždy, hanebnosti, pohrdání jakýmkoliv zákonem lidským a božským, jsou nejvážnějšími důsledky vzdělávání odděleného od výchovy, čili výchovy rozumu na úkor srdce. Ostatně „neutrálnost školy nebyla nikdy ničím jiným než lží a přetvářkou", jak otevřeně prohlásil francouzský nekatolický ministr Viviani,[3]) poněvadž neutrálnosti školy nedá se prakticky docíliti.

Laická škola chce zachovati neutralitu, která spočívá právě v potlačení úsudku ve věcech mravních a náboženských. Takováto nestrannost jest však nemožná, především poně-

---

[1]) Epistola Leonis XIII. ad Card. Urbis Vicar. 26 iun. 1878.

[2]) V. Cathrein, Filosofia morale speciale, Firenze 1928, s. 629.

[3]) L' Humanité, 4 juillet 1904.

vadž jde o školu a vyučování dětí. Jsou mnohé názory a různé zásady, které tak úzce souvisí s životem lidským, jak teoreticky tak prakticky, že z života nemohou se nikterak vyloučiti. Mnozí naši odpůrci to otevřeně přiznávají. Tak učitel a poslanec Kergeuze neutralitu školy takto popírá: „Jak můžete žádati, aby učitel nestranně učil tomu, co má v srdci a v duši? Jak může plniti svůj úkol, jestliže nemá usilovati vštípiti v duše žáků poznatky, názory a přesvědčení, které jej samého oživují, ba které má za základ a normu celého svého života? Nikdy nedosáhneme neutrální školy!“ [1]) A skutečně není možno chápati učitele ve škole jako nějakou věc, bez života a smyslu, jako pouhý stroj mluvící, poněvadž člověk jest bytost rozumová, cítící a přemýšlející. Jest takový neb onaký, má takové neb onaké duševní složení, a proto, ačkoliv by chtěl býti nestranným, přece duši žáků bude přizpůsobovati a vzdělávati po způsobu své duše. Mimo to v mnohých národech a při mnohých pojmech ve školách podávaných nestrannost není možná, poněvadž něco se může shodovat nebo odporovat něčemu druhému. Za takových okolností tvrditi, že učitel má býti nestranným, jest tolik, jako žádati od něho věc naprosto nemožnou. Nezbytně tudíž neutrální škola, když nechce býti školou náboženskou, bude protináboženskou. Nic třetího není možno. Ostatně taková škola již svou povahou, jak píše Dr. Luther Weigle z university v Yale, „neznajíc náboženství, vkládá v duše našich dětí myšlenku, že náboženství neobsahuje pravdu a jest věcí neužitečnou. Stane se sama, aniž by snad i chtěla, průkopnicí nevěrectví a bezbožnosti“.[2]) Proto nemůže nikdy míti správný vztah k rodinám věřícím.

2. Ale správný poměr k rodině nemohou míti ani *školy*

---

[1]) Glosy na czasie, „Stanovisko religii v szkole“, Poznaň 1921.

[2]) La Civiltà cattolica, anno 81, quaderno 1914, s. 482.

smíšené (simultání), ve kterých se nebere ohled na Církev, neb náboženské společnosti ani co do volby učitelů ani co do způsobu vyučování, a všechno vyučování se děje tak aby alespoň teoreticky se nikdo nemohl cítiti dotčen ve svých citech náboženských. V těchto školách se dovoluje náboženským společnostem, aby obstarávaly v několika hodinách týdně vyučování náboženství. Je to typ našich obecných, měšťanských a nižších středních škol. Zůstává zde totiž stále nebezpečí, aby někteří učitelé při různých příležitostech nepodlamovali v dětech náboženskou výchovu, neb je nepoučovali ve světských oborech v rozporu s pravdami věroučnými, a škola se tak nezvrhla v laickou neb protináboženskou. Kromě toho smíšená škola, ve které se podává vzdělání světské a náboženské odděleně bez možného doplňování se, se odmítá od mnohých pedagogů jako škodlivá též s hlediska výchovného. „Když výchova literní, sociální, domácí a náboženská nesouhlasí navzájem, člověk jest nešťasten, nemožný", píše slavný vychovatel N. Tommaseo.[1]) Proto právem a správně 1374 kanon církevního zákoníku nařizuje: „Katolické děti nechť nenavštěvují školy nekatolické, neutrální, smíšené, které jsou též přístupny nekatolíkům!"

3. Která tedy škola může míti správný vztah k rodinám věřícím? Jen ta, jest třeba odpověděti, o které rodiče mohou míti naprostou jistotu, že bude jejich děti vychovávati jako jejich skutečná pomocnice podle jejich zákonných požadavků, hlasu jejich svědomí, nařízení jejich náboženství. A takovou jest *škola toliko konfesní*, kterou slavný pedagog F. W. Foerster, sám protestant, doporučuje věřícím rodičům jako jedinou správnou školu. „Pravá křesťanská škola, praví Foerster, a opravdu charakter tvořící škola jest pouze tam, kde jest

[1]) N. Tommaseo, Pensieri sull' educazione, I., 3, 6.

zavedena netoliko jedna hodina náboženství v osnovách vyučovacích, které od vyšších náboženských poznatků a výkladů odezírají, nýbrž kde fysika, literatura, dějepis, jazyky, ba i matematika se podávají vždy ve vztahu k jedné pravdě a skutečnosti, která převyšuje všechno pozemské myšlení, všechna pozemská umění, schopnosti, a sama může vésti k správnému užívání a podrobení se tomu, „co jedno potřebné jest". Též přítomnost Kristova v moderní škole proto jest potřebná, že toliko ve světle vyššího Světla hroutí se všechno pyšné, přehnané přeceňování věd a schopností druhého a třetího řádu, takže jako odměna dává se pokoj, síla, pravé poznání".[1])

Tudíž věřící rodiče, jestliže nemohou děti svěřiti soukromým učitelům, mají je posílati pouze do těchto konfesních škol, do kterých jsou připuštěny výhradně děti jednoho náboženství, rovněž učitelé jsou téhož náboženství, vyučování světským vědám děje se v souhlase s vyučováním náboženství, a právo dohledu a péče o výchovu, od rodičů svěřené Církvi, náleží toliko jí ve spojení s rodiči.

Ale odpůrci často namítají, že církve nemají takového práva na školy, poněvadž prý školy patří jedině do řádu občanského a tudíž nejsou spojeny nikterak s náboženským posláním církví, které pečují jen o život nadpřirozený. To však chybně se tvrdí alespoň o Církvi katolické, poněvadž jediné Církvi katolické z moci jí od Krista dané náleží nejvážnější úkol všechny lidi a zejména pokřtěné říditi k nadpřirozenému cíli; jí však proto také náleží právo na ony prostředky, které k dosažení tohoto cíle jsou mravně nezbytné. Než náboženská výchova mládeže a školy jsou prostředky nejvíce potřebné k nadpřirozenému cíli, zejména, když stát má školy na zá-

[1]) F. W. Foerster, Religion und Charekterbildung Zürich, s. 457.

sadách laických, ve kterých si mládež osvojuje smýšlení vzdálené víře katolické.

Mimo to Církev má právo historické na zřizování škol jako matka dnešního školství, pro kteroužto zásluhu se má považovati za obdařenou zvláštním nárokem v držení tohoto práva před ostatními. Konečně Církev může si přisvojovati při nejmenším alespoň možnost, jakou mají všechny řádné společnosti a též jednotlivci, z pověření rodičů nebo z jejich souhlasu přejímati péči o výchovu dětí. Ostatně jestliže ve většině států Církev katolická jest zákonně schválena, má též právo říditi se podle svých zásad, mezi něž patří především budování škol. Tedy z toho jest jasné, že školy konfesní, do kterých jedině, dnešními okolnostmi přinuceni, věřící rodiče jsou ve svědomí a církevními předpisy zavázáni posílati své děti, jsou zcela spravedlivé. Proto nikdo, ani stát, nemůže je zakazovati bez porušení práva přirozeného.

Než nestačí, aby stát uznal občanům a Církvi právo zřizovati školy, kdyby jim odpíral práva s touto možností spojená. Neboť schválení svobodné školy nese s sebou i odstranění jakéhokoliv omezování uznání veřejných účinků vyučování; jest třeba, aby diplomy a akademické grady v nich udělené měly tutéž cenu a tytéž účinky jako diplomy získané ve školách státních, které jinak by se stávaly všem vnucenými, čímž by se porušovalo přirozené právo rodičů. Též žáci soukromých škol by byli bezdůvodně proti zásadám spravedlnosti a rovnosti v daleko horších podmínkách než ti, kteří bez obětí rodičů a snad s menším úspěchem studují ve školách veřejných.

Mimo to soukromé školy, zřízené od Církve nebo rodičů, mají býti nejen od státu dovolovány nebo trpěny, nýbrž také podporovány peněžitou pomocí. Stát má totiž podle zásad spravedlnosti a rovnosti rozdělovati mezi veřejné a soukromé

školy peněžité sumy, které pocházejí ode všech občanů, nejen od těch, kteří svěřují své děti na výchovu učitelům státním. Všichni občané bez rozdílu platí daně, z kterých se berou náklady na vzdělání všech. Proto se má dodržovati uplatňování zásady poměrného školského rozdělování, jež jest věcí spravedlnosti. Neboť stát, který vydržuje pouze školy veřejné, podporuje jen část občanů, zatím co druhou část, která své děti vychovává v školách soukromých, zbavuje vší podpory, na niž tato část občanů má právo pro stejné placení daní. Tito rodiče jsou jinak nuceni vlastně dvakráte platiti výdaje na výchovu dětí, předně v podobě daní na vydržování škol státních, pak pro školy soukromé, které si musí vydržovati, aby svým dětem zajistili výchovu, odpovídající jejich svědomí.

Jest však uvážiti, že jest třeba státu podporovati soukromé školy i proto, poněvadž se tím dosahuje prospěšné soutěže se školou státní, a zároveň státní pokladně se ulehčuje na velkých vydáních, která by měla, kdyby pro děti navštěvující školy soukromé měla vydržovati nové školy státní. Tudíž tak se má díti rozdělování veřejných peněz školám, aby všem, i jednotlivým ústavům řádně schváleným, pomáhalo tou měrou, jak to vyžaduje poměr dle počtu žáků v nich vychovávaných. Tak je tomu na příklad v Holandsku, kde se uplatňují zásady svobody bez jakýchkoliv opatření proti nim k největšímu prospěchu škol.[1]) A hlavním důvodem, proč rodiče mají právo vyžadovati toto rozdělování financí i pro školy soukromé, jest, že po připuštění zásady o prvotním jejich právu na výchovu dětí mají býti též svobodni po stránce hospodářské ve volbě školy pro své děti. P. Agostino Gemelli na „Sociálním týdnu v Neapoli", pořádaném Katolickou akcí v roce 1925, v této věci takto argumentoval: „Stát, aby splnil svůj

[1]) A. Ottaviani, Institutiones iuris publici ecclesiastici, Roma, II., n. 345.

účel, jímž jest veřejné blaho, má se starati o občany, pokud jest to nezbytno pro jejich život a pro rozvoj jejich činnosti. Stát (a tomu nás učí sami liberálové) jest agnostický, a proto nemá svého vlastního učení. A jestliže nemá svého vlastního učení, nemůže vychovávati ani vyučovati, dva prvky nerozlučitelné jednoty, pokud výchova jest tvořením svědomí, osobnosti. Avšak stát má se starati o občana pokud jest mu to nezbytné pro život. Proto stát se má starati, aby rodiče měli možnost výchovy vlastních dětí stejně jako se má starati o všechny potřeby života společnosti, a to pro hromadné dobro. V tomto případě má z této péče prospěch stát, poněvadž občan vzdělaný a schopný vykonávati řemeslo a své povolání stává se zdrojem národního bohatství, zatím co nevzdělanec jest neschopen práce a zatěžuje jako mrtvý úd společnost. Když se toto uváží, soukromý občan zakládající školu činí to ve jménu a v pověření autority státní, a proto se stává spolupracovníkem v činnosti státu. Toto učení jest takové, že nesnese námitek.“ [1]) Především proto, že křesťanský pojem státu a jeho poslání jest v theologii tak vklíněn, že buď jest třeba všechno přijmouti nebo všechno zamítnouti.

Nikdo tudíž nemůže popříti řečené právo rodičů na výchovu dětí a povinnost státu je v této věci podporovati, leč by popíral celý náš pojem státu a právo přirozené, o něž se opírá právo rodičů na výchovu dětí. To by však bylo možno jen jménem nějaké jiné, nepravdivé školy filosofické, která by své učení nikdy nemohla dokázati.

---

[1]) Settimane sociali d' Italia, XII. sessione: 1925, Napoli, s. 78, ed. Milano.

Závěr.

Nutnost hnutí za svobodnou, konfesní školu.

Ukázali jsme, jaký má býti poměr mezi rodinou a školou podle práva přirozeného, jak tento poměr vůči rodičům věřícím může tvořiti jen škola konfesní, a proto jí má stát pomáhati rodičům ve výchově dětí. Jen takto jest správně vyřešena školská otázka podle práva přirozeného. Kéž rodiče věřící vyžadují si neúnavně takovéto školy od svých států po příkladu katolíků holandských a belgických! Zavazuje je k tomu církevní zákoník kánonem 1379 § 3. a samozřejmost, že jde o nejposvátnější právo, které dal člověku sám původce přírody. Nechť si toto vše hluboce uvědomují kněží, horlivě a neustále o tom poučují a povzbuzují věřící, zakládají se odbory Matice Cyrilometodějské, které by si vzaly za úkol dobytí tohoto práva a vzrostly v celé mocné hnutí, jež v tomto boji za konfesní školy, tak důležité pro časný i věčný život, by se řídilo slovy sv. apoštola Pavla: „Naléhej včas i nevčas, usvědčuj, přimlouvej, kárej, se vší trpělivostí a moudrostí“ (II. Tim. IV., 2.).

Použitá literatura.

Viktor Cathrein, Filosofia morale speciale, trad. E. Tommasi, Firenze 1928.

Fr. W. Foerster, Religion und Charakterbildung, Zürich.

Giuseppe Monti, La libertà della scuola, Milano 1928.

Al. Ottaviani, Institutiones iuris publici Ecclesiastici, vol. II., Roma.

Pius XI., Encyklika o křesťanské výchově, Olomouc 1947.

Dr. Otakar Sommer, Učebnice soukromého práva římského, Praha 1933. I.

Luigi Taparelli, Saggio Teoretico di dritto naturale. Roma 1855.

S. Thomas, Summa Theologica.

S. Thomas, Contra Gentiles.

JUDr. Tomanec St., Katolická škola v Holandsku.

Bedřich Vašek, Rodina dvacátého století. Olomouc 1924.

Fr. A. Maria Weiss O. Pr., Soziale Frage und soziale Ordnung, I., Freiburg, 1896.

Card. Zigliara, Summa Philosophica, III. seu Ethica, Paris 1910.

Obsah.

Úvod

Důležitost výchovy 5

I. Historický vývoj poměru mezi rodinou a školou

Starověk – Čína, Peršané a Egypťané, Židé, Řekové, Římané . 7

Středověk – Školy církevní, soukromé, městské, královské . . 10

Novověk – Revoluce francouzská, J. G. Fichte, liberálové, socialisté, nepřátelé církve. Dnešní stav důvody k jeho ospravedlnění 12

II. Poměr mezi rodinou a školou podle práva přirozeného

První účel manželství – Zplození dětí, výchova tělesná, intelektuelní a mravní, náboženská 19

Účel pro který škola vznikla 30

Obecné přesvědčení lidstva – Holandsko, Belgie, Spojené státy severoamerické, Francie, kolonie a kraje misijní, demokratické země 30

Vyvrácení námitek – 1. Blaho státu závisí na výchově dětí. 2. Dobrá výchova občanů je nezbytná státu. 3. Děti se rodí jako členové státu. 4. Rodiče jako občané vychovávají děti z pověření státu. 5. Stát má právo udíleti akademické grady. 6. Nebezpečí špatných učitelů 33

III. Jak stát má přispívat k správnému poměru mezi rodinou a školou.

Práva státu ke školám – 1. Přidržovati rodiče k výchově dětí. 2. Potlačovati školy špatné. 3. Zřizovati školy na pomoc rodičům. 4. Dozor. 5. Ukládati výuku základních poznatků. 6. Předpisovati vzdělání učitelů. 7. Ukládati občanskou nauku. 8. Pečovati o náboženskou výchovu 38

Povinnosti státu ke školám – 1. Nenutiti děti věřící do škol neutrálních. 2. Nenutiti děti věřící do škol smíšených. 3. Zřizovati pro děti věřící školy konfesní 41

Závěr

Nutnost hnutí za svobodnou, konfesní školu 49

Použitá literatura 50

Řešení školské otázky podle práva přirozeného

Napsal Dr Kajetán Matoušek. I. vydání. Vydala v roce 1947 Matice Cyrilometodějská v Olomouci v počtu 5000 výtisků. Vytiskla knihtiskárna „Snaha" v Hranicích. Cena 15·– Kčs.

MCM má na skladě:

	Kčs
Dr. Fr. Tomášek:	
Mladá dívka se dívá do života	20·–
Ze školy do života (výtah) (vydání pro hochy, vydání pro dívky).	3·–
Dr. V. Kubíček: Katechetika	120·–
Katechismus katol. nábož.	28·–

V tisku:

Dr. Fr. Tomášek: Pedagogika (úvod do výchovné praxe).
Mladý muž se dívá do života II. vydání.

Připravuje se:

Dr. Štěpán Trochta: Umění vychovávati.
Stanislav Jurečka: Hovory s rodiči.

Čtěte měsíčník pro pedagogiku:
VYCHOVATELSKÉ LISTY
Vydává MCM Olomouc

Tiskla »SNAHA« Hranice.